

رابطه ساختاری صفات سه گانه تاریک شخصیت با آسیب پذیری به اعتیاد

رحیم یوسفی^۱، شبنم تیموری^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۴/۲۴ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۲۷

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف آزمون برازش مدل رابطه ساختاری صفات سه گانه تاریک شخصیت با آسیب پذیری به اعتیاد انجام گرفت. **روش:** نوع پژوهش توصیفی-همبستگی از نوع مدل یابی معادلات ساختاری بود. جامعه پژوهش شامل همه دانشجویان دانشگاه ارومیه در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ بود. تعداد ۳۲۰ نفر با روش نمونه گیری خوشه ای تصادفی انتخاب و با استفاده از پرسش نامه های دوجین کثیف جوناسون و وبستر (۲۰۱۰) و استعداد اعتیاد زینالی (۱۳۹۳) ارزیابی شدند. **یافته ها:** نتایج نشان داد بین صفات سه گانه تاریک شخصیت و آسیب پذیری به اعتیاد رابطه مثبت وجود دارد. بالاترین همبستگی ها بین صفت ماکیاولیسم و مولفه خودمحوری، صفت جامعه ستیزی و مولفه انحراف از هنجارها، و صفت خودشیفتگی و مولفه خودنمایی مشاهده شد. همچنین مدل یابی معادله ساختاری نشان داد که رابطه ساختاری صفات تاریک شخصیت با آسیب پذیری به اعتیاد از برازش مناسب برخوردار است. **نتیجه گیری:** صفات سه گانه تاریک شخصیت با آسیب پذیری به اعتیاد رابطه دارند و می توانند آن را تحت تأثیر قرار دهند.

کلیدواژه ها: صفات تاریک، ماکیاولیسم، جامعه ستیزی، خودشیفتگی، آسیب پذیری به اعتیاد

۱. نویسنده مسئول: دانشیار گروه روان شناسی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران، پست الکترونیک:

yousefi@azaruniv.ac.ir

۲. کارشناس ارشد روان شناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه، ارومیه، ایران

مقدمه

اعتیاد یکی از مهم‌ترین مشکلاتی است که دارای ابعاد پزشکی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است (حکم‌آبادی، بختی، ناظمی، صدیقی، میرزاده طرقي، ۲۰۱۸). پدید آبی اعتیاد به عنوان یک آسیب روان‌شناختی و اجتماعی مهم، زائیده علل و عوامل مختلفی است که پژوهشگران در پی شناسایی آن‌ها هستند. برای درک ماهیت چندعاملی اعتیاد، یکی از زمینه‌های ضروری برای مطالعه، آسیب‌پذیری به اعتیاد^۱ است (کانوی^۲ و همکاران، ۲۰۱۰). در نگاه کلی آسیب‌پذیری عبارت است از علل و عوامل زمینه‌سازی که فرض می‌شود یک مشکل یا اختلال را در آینده به وجود می‌آورند. این عوامل قبل از ظهور علائم اختلال وجود دارند و به نظر می‌رسد پس از مواجهه فرد با رویدادهای استرس‌زا، آمادگی‌های اختصاصی برای ابتلاء به یک اختلال خاص و همچنین تداوم اختلال را ایجاد می‌کنند (آلوی و ریسک‌آیند^۳، ۱۳۹۶). آسیب‌پذیری به اعتیاد میزان خطری است که یک فرد برای ابتلاء به اعتیاد در طول عمر با آن مواجه است. دامنه‌ای از عوامل خطر فردی و محیطی برای پدید آبی اعتیاد وجود دارند که سهم این عوامل در بین افراد متفاوت است (سازدو و ملیس^۴، ۲۰۱۵؛ نستلر^۵، ۲۰۱۳). در واقع الگوی علت‌شناختی واحدی وجود ندارد که بتواند اعتیاد را تبیین نماید، بلکه مجموعه‌ای از عوامل نقش تأثیرگذار دارند (هولی، بوچر، نوک، مینیکا^۶، ۲۰۱۷). شواهد قابل ملاحظه‌ای وجود دارد که از همبستگی بین مشکلات روانی اجتماعی، عواطف منفی و پریشانی‌های مزمن با آسیب‌پذیری به اعتیاد حمایت کرده‌اند (سینها، ۲۰۰۸). یکی از عوامل بسیار مهم در آسیب‌پذیری و گرایش به آسیب‌های اجتماعی، به‌ویژه اعتیاد، عوامل شخصیتی هستند؛ در واقع شخصیت نحوه تعامل فرد با عوامل آسیب‌زا را تعیین می‌کند (هاستوسکی، پروکوپ^۷، ۲۰۱۸). صفات شخصیت پیش‌بینی‌کننده پیامدهای مهمی هستند که می‌تواند شامل رفتارهای خطر آمیز برای سلامتی باشد (دلیک، کادیز، پریچل^۸، ۲۰۱۷). فرانک و همکاران (۲۰۰۳) مطرح کرده‌اند

1. vulnerability to addiction
2. Conway
3. Alloy & Riskind
4. Sagheddu, & Melis

5. Nestler
6. Hooley, Butcher, Nock, & Mineka
7. Hostovesky, Prokop
8. DeliK, Kajdiz, Pregelj

که افراد دارای آسیب‌پذیری به اعتیاد ممکن است از عوامل خطر روان‌شناختی مختلف به‌ویژه صفات شخصیت نابهنجار رنج ببرند. مطالعات و پژوهش‌های متعددی وجود دارند که نشان می‌دهند بین ویژگی‌های شخصیتی و رفتارهای وابسته به مواد رابطه وجود دارد (هیکس، دوربین، بلونینگن، یاکونو، مک‌گیو^۱، ۲۰۱۲؛ نازومی^۲، ۲۰۱۷). در سال‌های اخیر، پژوهش‌های زیادی در رابطه با ویژگی‌های شخصیت و اعتیاد در جمعیت عمومی بزرگ‌سال و نیز جوانان انجام شده است. برخی از این مطالعات که به‌صورت طولی انجام گرفته‌اند به پژوهشگران اجازه داده‌اند تا علاوه بر مطالعه شخصیت در افراد مبتلا به اعتیاد، همچنین به بررسی این مساله بپردازند که کدام ویژگی‌های شخصیتی در افراد خاصی منجر به آسیب‌پذیری به اعتیاد می‌شود (اندرسون، بارنز، مورای^۳، ۲۰۱۱؛ نازومی، ۲۰۱۷). در زمینه ارتباط ویژگی‌های شخصیت با اعتیاد، بیشتر پژوهش‌ها بر مدل پنج‌عاملی و صفات شخصیت بهنجار متمرکز شده‌اند؛ به عنوان نمونه اندرسون، و همکاران (۲۰۱۳) نشان دادند که پنج عامل بزرگ شخصیت با گرایش به رفتارهای عاداتی رابطه دارند. در پژوهشی دیگر حکم‌آبادی و همکاران (۲۰۱۸) مطرح کردند صفات شخصیت اهمیت ویژه‌ای برای شناسایی افراد در معرض خطر اعتیاد دارند و در این میان صفت روان‌رنجوری بیشترین ارتباط را با گرایش به سوءمصرف مواد دارد. بررسی رابطه آسیب‌پذیری به اعتیاد با سایر ویژگی‌های شخصیت آشکار ساخت که صفات تکانش‌گری، خطرپذیری و تنوع‌جویی بیشترین سهم را در پیش‌بینی اعتیادپذیری دارند (زمانیان، گودرزی، اختیاری، ۲۰۱۰). علاوه بر صفات شخصیت، یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که افراد دارای علائم اختلال‌های شخصیت خوشه B به‌ویژه شخصیت‌های ضداجتماعی نیز در معرض آسیب‌پذیری به سوءمصرف مواد و اعتیاد قرار دارند. اگرچه پژوهش‌ها در زمینه ارتباط صفات شخصیت با آسیب‌پذیری به اعتیاد نشانگر وجود رابطه معنا‌دار بین این متغیرها است، ولی پژوهش‌های اندکی در دسترس است که به بررسی نقش صفات شخصیتی منفی و ناسازگار با مسئله آسیب‌پذیری به اعتیاد پرداخته‌اند.

صفات تاریک شخصیت^۱، فرمول‌بندی جدید و جذابی است که در دو دهه اخیر در حوزه مدل‌های آسیب‌شناسی شخصیت مطرح شده است. صفات تاریک شخصیت از لحاظ اجتماعی، ویژگی‌هایی نامطلوب و آزاردهنده هستند و با مشکلات بین‌فردی همراه می‌باشند (پولهاوس، ویلیامز^۲، ۲۰۰۲؛ یوسفی، پیری، ۱۳۹۵؛ یوسفی، ایمان‌زاد، ۱۳۹۷). این مدل دربرگیرنده سه صفت خودشیفتگی، جامعه‌ستیزی و ماکیاولیسم می‌باشد که به سه‌گانه تاریک شخصیت مشهور است. اولین مؤلفه از صفات سه‌گانه تاریک شخصیت، خودشیفتگی است که به احساسات مبالغه‌آمیز بزرگ‌منشی، غرور، غرق شدن در خود و محق بودن اشاره دارد. جامعه‌ستیزی، منفی‌ترین عضو در خانواده صفات سه‌گانه تاریک شخصیت است که با ویژگی‌هایی مانند تکانش‌گری، هیجان‌طلبی و پرخاشگری بین‌فردی مشخص می‌شود. مؤلفه سوم ماکیاولیسم است که از حوزه فلسفه و تحت تأثیر اندیشه‌های نیکولای ماکیاولی^۳ در قرن شانزدهم وارد این مجموعه شده است. دو پژوهشگر با نام‌های کریستی و گیز اولین کسانی بودند که از چشم‌انداز روان‌شناختی به پدیده ماکیاولیسم پرداختند و آن به عنوان یک ویژگی شخصیت، نگرش به جهان و نوعی رفتار توصیف کردند (میرزا زاده، یوسفی، احمدی، تحت داوری). صفت ماکیاولیسم نشان‌دهنده نوعی جهت‌گیری اجتماعی و بین‌فردی مبتنی بر خودخواهی است که بر اساس آن فرد تمایل دارد تا از طریق فریب‌کاری، تقلب و بهره‌کشی به اهداف خود دست یابد (یوسفی و ایمان‌زاد، ۱۳۹۷). متخصصان حوزه آسیب‌شناسی شخصیت اعتقاد دارند که افراد دارای صفات تاریک شخصیت، با احتمال بیشتری به رفتارهای خطرآمیز و از لحاظ اجتماعی نابهنجار روی می‌آورند (زیگلر-هیل و مارکوس^۴، ۲۰۱۶). مبانی نظری پژوهش حاضر برگرفته و مبتنی بر یافته‌های حاصل از پژوهش‌هایی است که نشان می‌دهند صفات نابهنجار شخصیت به ویژه صفات تاریک شخصیت با آسیب‌پذیری به اعتیاد رابطه دارند؛ به عنوان نمونه شواهد پژوهشی در دسترس است که نشان می‌دهند صفات تاریک شخصیت با رفتارهای عادی مانند اعتیاد به اینترنت (سیندرمن، ساریسکا، لاکمن، برند، مونتاگ^۵،

1. Dark personality
2. Paulhus & Williams
3. Niccolò Machiavelli

4. Zeigler-Hill, Marcus
5. Sindermann, Sariyska, Lachmann, Brand, & Montag

۲۰۱۸؛ لی، ۲۰۱۹؛ دشتی و ابوالقاسمی، ۱۳۹۷) و مصرف مواد رابطه دارد (استسن، ورنون، ۲۰۱۶؛ جنیسون، توست، ۲۰۱۰؛ واگن، هوارد، دلیسی، ۲۰۰۸). فلکسن، ملدریم، یانگ، لیمان^۴ (۲۰۱۶) مطرح کرده‌اند که صفات سه‌گانه تاریک شخصیت با آمادگی برای سوء مصرف مواد ارتباط دارد، به این ترتیب که افراد دارای نمرات بالا در صفات سه‌گانه تاریک به دلیل توانایی پایین برای خود-کنترلی ممکن است در معرض آسیب‌پذیری به اعتیاد باشند. گات و هیتزل-ریجن^۵ (۲۰۱۸) نشان دادند که انتظارات مرتبط با مصرف مواد رابطه بین صفات تاریک شخصیت و گرایش به مصرف مواد را میانجی‌گری می‌کنند؛ مطالعه آن‌ها نشان داد که باورهایی مانند اعتماد افراطی به خود، اعتقاد به کاهش تنش توسط مواد و اعتقاد بهبود کارکردهای شناختی از جمله انتظاراتی بودند که در افراد با نمره بالا در صفات تاریک شخصیت منجر به گرایش به مصرف مواد می‌شوند.

این پژوهش برای اولین بار در نوع خود در صدد بررسی رابطه بین مدل صفات سه‌گانه تاریک شخصیت با آسیب‌پذیری به اعتیاد و به عبارت دقیق‌تر آزمون رابطه ساختاری صفات سه‌گانه تاریک شخصیت با آسیب‌پذیری به اعتیاد می‌باشد. اهمیت و ضرورت پژوهش حاضر در این است که به مطالعه و شناسایی آن دسته از صفات شخصیتی تاثیرگذار در ابتلا به اعتیاد می‌پردازد. از این رهگذر در برگرنده تلویحات مهمی برای پیشگیری و درمان اعتیاد است. در این راستا، پژوهش حاضر سعی کرده تا به آزمون فرضیه‌های پژوهشی زیر پردازد: ۱- بین صفات سه‌گانه تاریک شخصیت و آسیب‌پذیری به اعتیاد رابطه وجود دارد، ۲- مدل رابطه ساختاری صفات سه‌گانه تاریک شخصیت با آسیب‌پذیری به اعتیاد از برازش مناسبی برخوردار است.

روش

جامعه، نمونه، روش نمونه‌گیری

پژوهش حاضر از نوع همبستگی است. جامعه آماری دانشجویان دانشگاه ارومیه در سال تحصیلی ۹۷-۹۶ بودند. با در نظر گرفتن روش مدلیابی معادلات ساختاری که در آن

1. Stenason & Vernon,
2. Jonason & Tost
3. Vaughn, Howard & DeLisi

4. Flexon, Meldrum, Young, & Lehmann
5. Gott, & Hetzel-Riggin

حجم نمونه می‌تواند بین ۵ تا ۱۵ مشاهده برای هر متغیر باشد (هومن، ۱۳۹۱) از جامعه مذکور تعداد ۳۲۰ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب شد؛ به این ترتیب که ابتدا از بین دانشکده‌های مختلف دانشگاه چند دانشکده و سپس چند کلاس به صورت تصادفی انتخاب و دانشجویان پس از کسب رضایت آگاهانه مورد آزمون قرار گرفتند. پس از کنار گذاشتن پرسش‌نامه‌های ناقص و مخدوش در نهایت داده‌های ۳۰۳ نفر وارد تحلیل شد. میانگین سن نمونه پژوهش $22/02 \pm 2/42$ بود، ۱۵۷ نفر زن و ۱۴۶ نفر مرد بودند، ۲۸۶ نفر مجرد و ۱۷ نفر متأهل بودند و ۲۴۰ نفر از مقطع تحصیلی کارشناسی، ۴۶ نفر کارشناسی ارشد و ۱۷ نفر دکتری بودند. به منظور رعایت اصول اخلاقی اهداف پژوهش توضیح داده شد، رضایت آگاهانه افراد کسب شد و اختیاری بودن شرکت در پژوهش اعلام شد.

ابزارها

۱- نسخه فارسی پرسش‌نامه دوچین کثیف^۱: این ابزار توسط جنیسون و وبستر^۲ (۲۰۱۰) به منظور تهیه یک نسخه کوتاه برای سنجش صفات تاریک شخصیت ساخته شده است. دارای ۱۲ گویه می‌باشد که از پاسخ‌دهندگان خواسته می‌شود تا میزان تناسب گویه‌ها با وضعیت خود در یک مقیاس ۷ درجه‌ای (کاملاً مخالفم = ۱ تا کاملاً موافقم = ۷) درجه‌بندی نماید. در این مقیاس هر کدام از سه صفت تاریک شخصیت توسط ۴ گویه سنجیده می‌شود. نتایج چهار مطالعه انجام شده توسط سازندگان مقیاس نشان داد که این مقیاس از روایی و اعتبار بالا و قابل قبولی برخوردار است. ضریب اعتبار بازآمایی برای کل مقیاس و همچنین زیرمقیاس‌ها توسط سازندگان اصلی در دامنه‌ای از ۰/۷۶ تا ۰/۸۷ به دست آمده است. ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس در ایران توسط یوسفی و پیری (۱۳۹۵) مورد بررسی قرار گرفته که نشانگر روایی سازه^۳ خوب مقیاس در نمونه ایرانی است. ضریب بازآزمایی برای کل مقیاس ۰/۷۵ و برای مؤلفه‌های خودشیفتگی ۰/۷۹، ماکیاولیسم ۰/۸۰ و جامعه‌ستیزی ۰/۶۶ بود. ضریب آلفای کرونباخ برای عامل‌های خودشیفتگی ۰/۷۷،

ماکیاولیسم ۰/۷۲، جامعه‌سنجی ۰/۶۸، و برای کل مقیاس ۰/۷۶ بود. برای ارزیابی روایی همگرای پرسش‌نامه دو جین کثیف، از پرسش‌نامه‌های شخصیت خودشیفته نسخه ۱۶ گویه‌ای، مقیاس جامعه‌سنجی نسخه کوتاه پرسش‌نامه شخصیتی چندوجهی مینه‌سوتا، و هم‌چنین پرسش‌نامه ماکیاولیسم-۵ استفاده شده که نشانگر روایی همگرای بالا بود (یوسفی و پیری، ۱۳۹۵). در پژوهش حاضر ضریب آلفا ۰/۷۴ و دونیمه کردن ۰/۶۹ به دست آمد.

۲- پرسش‌نامه استعداد اعتیاد: دارای ۵۰ سؤال است که توسط زینالی (۱۳۹۳) با هدف اندازه‌گیری آسیب‌پذیری برای اعتیاد طراحی شده است. دارای ۱۰ خرده‌مقیاس با عنوان نارضایتی درونی، رفتارهای مخاطره‌آمیز، غیرقابل اعتماد بودن، خودنمایی، افکار مثبت نسبت به مواد، نارضایتی از خانواده، ایمان و معنویت پایین، انحراف از هنجار، خودمحوری، روابط مخاطره‌آمیز با دوستان است که در یک مقیاس دودرجه‌ای (۰=خیر و ۱=بلی) نمره‌گذاری می‌شود. ضریب آلفا برای عامل نارضایتی درونی، رفتارهای مخاطره‌آمیز، غیرقابل اعتماد بودن، خودنمایی، افکار مثبت نسبت به مواد، نارضایتی از خانواده، ایمان و معنویت پایین، انحراف از هنجار، خودمحوری، روابط مخاطره‌آمیز با دوستان و هم‌چنین برای کل به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۷۹، ۰/۶۸، ۰/۶۸، ۰/۸۱، ۰/۷۲، ۰/۶۹، ۰/۷۷، ۰/۷۵، ۰/۷۳، ۰/۸۷ و به شیوه دونیمه کردن به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۷۹، ۰/۶۵، ۰/۷۱، ۰/۸۴، ۰/۷۲، ۰/۶۷، ۰/۷۳، ۰/۷۲، ۰/۷۵، ۰/۸۲ گزارش شده است. در پژوهش حاضر ضریب آلفا ۰/۸۷ و دونیمه کردن ۰/۸۴ به دست آمد.

یافته‌ها

آماره‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: آماره‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
نارضایتی درونی	۲/۶۰	۱/۹۴	۰/۵۴	-۰/۷۱
رفتار مخاطره‌آمیز	۱/۴۳	۱/۱۴	۰/۸۸	-۰/۰۷
غیرقابل اعتماد بودن	۱/۴۶	۱/۰۴	۰/۴۶	۰/۶۱
خودنمایی	۲/۱۱	۱/۳۲	۰/۱۵	-۰/۷۱
نگرش مثبت درباره مواد	۱/۳۵	۰/۷۴	۰/۲۷	۱/۲۳

جدول ۱: آماره‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
استعداد	۱/۳۹	۰/۷۶	۱/۰۴	۱/۴۳
نارضایتی از خانواده	۱/۸۲	۱/۱۶	۱/۰۶	۰/۶۵
ایمان و معنویت پایین	۱/۴۹	۱/۲۷	۰/۴۹	-۰/۷۷
انحراف از هنجار	۱/۵۷	۱/۲۴	۰/۳۱	-۰/۹۱
خود_محوری	۲/۲۱	۱/۱۵	۰/۲۳	-۰/۳۵
روابط مخاطره آمیز	۱۴/۶۵	۸/۰۷	۰/۱۴	-۰/۲۳
استعداد اعتیاد	۸/۳۵	۵/۱۵	۱/۶۷	۱/۸۰
ماکیاولیسم	۱۲/۵۵	۵/۰۴	۰/۱۴	۰/۱۵
جامعه‌سنیزی	۲۰/۶۱	۵/۶۹	-۰/۸۵	۰/۲۹
گانه تاریک	۴۱/۵۱	۱۱/۰۶	۰/۳۹	۰/۸۶
شخصیت				

مقادیر مربوط به کجی و کشیدگی نشانگر نرمال بودن (در دامنه صفر تا ± 2) توزیع متغیرها می‌باشد.

ماتریس همبستگی متغیرهای درون‌زا و برون‌زا در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: ماتریس همبستگی متغیرهای درون‌زا و برون‌زا

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
نارضایتی درونی	۱											
رفتار مخاطره آمیز	۰/۳۳ ^{**}	۱										
غیرقابل اعتماد بودن	۰/۴۹ ^{**}	۰/۴۵ ^{**}	۱									
خودنمایی	۰/۲۹ ^{**}	۰/۱۸ [*]	۰/۲۶ ^{**}	۱								
نگرش مثبت درباره مواد	۰/۳۰ ^{**}	۰/۴۹ ^{**}	۰/۵۲ ^{**}	۰/۱۵ [*]	۱							
نارضایتی از خانواده	۰/۳۶ ^{**}	۰/۴۲ ^{**}	۰/۴۵ ^{**}	۰/۱۹ [*]	۰/۴۷ ^{**}	۱						
ایمان و معنویت پایین	۰/۴۲ ^{**}	۰/۴۴ ^{**}	۰/۶۱ ^{**}	۰/۳۰ ^{**}	۰/۴۴ ^{**}	۰/۴۵ ^{**}	۱					
انحراف از هنجار	۰/۳۶ ^{**}	۰/۴۲ ^{**}	۰/۵۱ ^{**}	۰/۳۸ ^{**}	۰/۳۷ ^{**}	۰/۴۱ ^{**}	۰/۵۳ ^{**}	۱				
خود_محوری	۰/۲۲ ^{**}	۰/۲۵ ^{**}	۰/۴۱ ^{**}	۰/۳۴ ^{**}	۰/۱۸ [*]	۰/۲۲ ^{**}	۰/۳۹ ^{**}	۰/۳۷ ^{**}	۱			
روابط مخاطره آمیز	۰/۳۴ ^{**}	۰/۱۹ [*]	۰/۲۶ ^{**}	۰/۳۲ ^{**}	۰/۱۹ [*]	۰/۱۹ [*]	۰/۲۲ ^{**}	۰/۳۴ ^{**}	۰/۱۵ [*]	۱		
ماکیاولیسم	۰/۱۲ [*]	۰/۲۹ ^{**}	۰/۳۱ ^{**}	۰/۱۸ [*]	۰/۱۳ [*]	۰/۲۰ [*]	۰/۳۰ ^{**}	۰/۲۵ ^{**}	۰/۲۴ ^{**}	۰/۰۵	۱	
جامعه‌سنیزی	۰/۱۵ [*]	۰/۲۵ ^{**}	۰/۲۲ ^{**}	۰/۱۹ [*]	۰/۲۲ ^{**}	۰/۲۴ ^{**}	۰/۲۱ ^{**}	۰/۳۰ ^{**}	۰/۲۷ ^{**}	۰/۱۱	۰/۴۲ ^{**}	۱
خودشیفتگی	۰/۰۲	۰/۰۵	۰/۱۱	۰/۳۰ ^{**}	۰/۱۱	۰/۱۳ [*]	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۱۲ [*]	۰/۰۲	۰/۱۶ [*]	۰/۱۳ [*]

* $P < 0.05$, ** $P < 0.01$

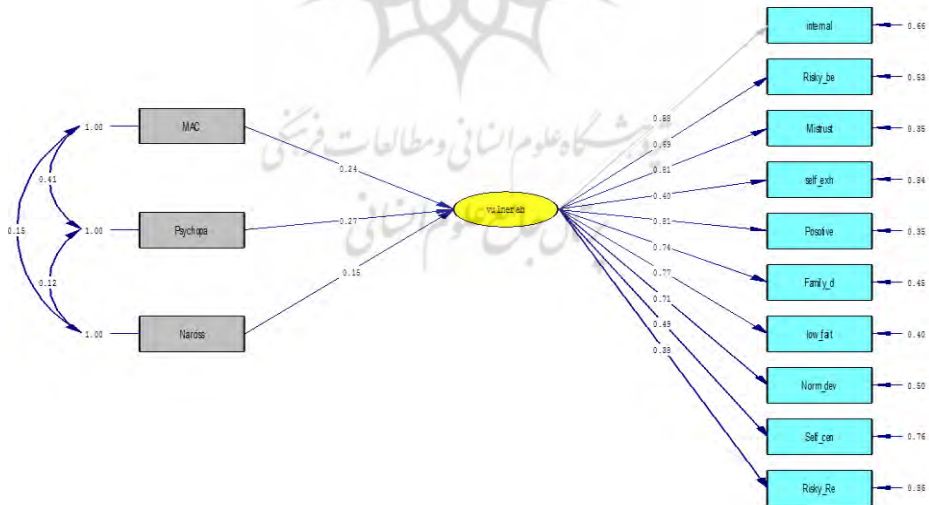

به منظور آزمون مدل رابطه ساختاری صفات تاریک شخصیت با آسیب پذیری به اعتیاد از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شد؛ به منظور دستیابی به نتایج قابل اعتماد و دقیق، ابتدا پیش فرض‌های عمده استفاده از تحلیل معادلات ساختاری بررسی و مورد تأیید قرار گرفت. بدین منظور مفروضه بسندگی اندازه نمونه از طریق انتخاب حجم نمونه کافی (حداقل ۲۰۰ نفر) تأیید شد. برای بررسی مفروضه داده‌های پرت، خطی بودن ارتباط متغیرهای پیش‌بین با ملاک، یکسانی پراکندگی و استقلال پس‌ماندها از نمودار p-p استفاده شد که نشان داد نقاط به طور قابل قبولی در روی خط قطری از انتهای سمت چپ تا بالای سمت راست قرار گرفته است. همچنین در نمودار پراکنش پس‌ماندهای استاندارد شده توزیع مستطیل شکل داشت.

برای بررسی مهم‌ترین مفروضه، یعنی هم‌خطی بودن، شاخص‌های مربوط به عامل تورم واریانس (۱/۰۲ تا ۱/۲۸) و شاخص پارامتر تحمل (۰/۸۲ تا ۰/۹۷) محاسبه شد که نتایج نشان داد در دامنه بهنجار قرار دارند. از این رو می‌توان پذیرفت که متغیرهای پیش‌بین از یکدیگر مستقل‌اند و هم‌خطی بودن چندگانه اتفاق نیفتاده است.

۳۹
39

سال سیزدهم، شماره ۵۴، زمستان ۱۳۹۸
Vol. 13, No. 54, Winter 2020

شکل ۱: ضرایب استاندارد مدل رابطه ساختاری صفات سه‌گانه تاریک با آسیب‌پذیری به اعتیاد

ضرایب استاندارد مسیر صفات سه‌گانه تاریک شخصیت روی آسیب‌پذیری به اعتیاد در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: ضرایب استاندارد مسیر صفات تاریک شخصیت بر روی آسیب‌پذیری به اعتیاد

متغیر برون‌زا	متغیر درون‌زا	ضرایب استاندارد	آماره t
ماکیاولیسم		۰/۲۴	۳/۷۲
جامعه‌ستیزی	آسیب‌پذیری به اعتیاد	۰/۲۷	۴/۱۷
خودشیفتگی		۰/۱۵	۲/۵۹

نتایج مربوط به بررسی برازش مدل و شاخص‌های برازش در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴: شاخص‌های برازش مدل رابطه ساختاری صفات سه‌گانه تاریک با آسیب‌پذیری به اعتیاد

شاخص	Df	X ²	RMSEA	NFI	NNFI	CFI	IFI	GFI
مقدار	۶۵	۲۶۷/۹۷	۰/۰۵	۰/۹۱	۰/۹۱	۰/۹۳	۰/۹۳	۰/۹۱

اگرچه شاخص مجذور کا معنادار بود، ولی با توجه به این که این شاخص در مواردی که حجم نمونه بالاست معنادار می‌شود، قابل اطمینان نیست. شاخص ریشه میانگین مربعات خطای برآورد^۱ در این مدل برابر با ۰/۰۵ به دست آمد که مقادیر برابر یا کمتر از ۰/۰۵ نشانگر برازش مناسب مدل است. شاخص برازش هنجار شده^۲، شاخص برازش هنجار نشده^۳، شاخص‌های برازش مقایسه‌ای^۴، شاخص برازش فزاینده^۵، شاخص نیکویی برازش^۶ به ترتیب برابر با ۰/۹۱، ۰/۹۱، ۰/۹۳، ۰/۹۳، ۰/۹۱ و ۰/۹۱ به دست آمد و با توجه به این که مقادیر این شاخص‌ها بالای ۰/۹ است، در نتیجه نشانگر برازش مناسب و مطلوب مدل هستند.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر در درجه اول نشان داد که صفات سه‌گانه تاریک شخصیت یعنی ماکیاولیسم، جامعه‌ستیزی و خودشیفتگی با آسیب‌پذیری به اعتیاد رابطه مستقیم و معنادار دارند، همچنین در درجه دوم نتایج مدلیابی معادلات ساختاری نشان داد که ضرایب

1. Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)
2. Normed Fit Index (NFI)
3. Non-Normed Fit Index (NNFI)

4. Comparative Fit Index (CFI)
5. Incremental Fit Index (IFI)
6. Goodness of Fit Index (GFI)

استاندارد مسیر هر یک از صفات سه گانه تاریک شخصیت بر روی آسیب پذیری به اعتیاد معنادار است و در نهایت تائید شد که مدل رابطه ساختاری صفات تاریک شخصیت با آسیب پذیری به اعتیاد از برازش مناسب برخوردار است.

در رویکردهای نوین به مطالعه آسیب های روان شناختی و اجتماعی تأکید بر مطالعه پیش آینده ها و عوامل خطر در پدید آیی آسیب است (آلوی و ریسکایند، ۲۰۰۶). با این رویکرد مطالعه پیشایندها و عوامل خطر در اعتیاد و به عبارت دقیق تر مطالعه آسیب پذیری به اعتیاد می تواند سودمندترین و راهگشاترین اقدام در راستای پیشگیری از اعتیاد باشد. بر همین اساس پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه صفات سه گانه تاریک شخصیت با آسیب پذیری به اعتیاد به روش مقطعی در دانشجویان انجام شد. یافته های پژوهش حاضر حاکی از آن بود که ضرایب استاندارد شده مسیر صفات ماکیاولیسم، جامعه ستیزی و خودشیفتگی بر روی آسیب پذیری به اعتیاد معنادار هستند، همچنین مدل ساختاری ارتباط هر یک از صفات سه گانه تاریک شخصیت با آسیب پذیری به اعتیاد از برازش مناسب برخوردار است و در نتیجه فرضیه اصلی پژوهش مبنی بر رابطه ساختاری صفات تاریک شخصیت با آسیب پذیری به اعتیاد تائید می شود. با این که بر اساس بررسی های نویسندگان، پژوهشی که از لحاظ متغیرهای مورد بررسی و همچنین روش شناسی مشابه با پژوهش حاضر باشد، پیدا نشد، ولی یافته های پژوهش حاضر با نتایج حاصل از پژوهش های سیندرمن و همکاران (۲۰۱۸)، لی (۲۰۱۹) و دشتی و ابوالقاسمی (۱۳۹۷) مبنی بر رابطه بین صفات تاریک شخصیت با رفتارهای عادی؛ پژوهش های جنیسون و توست (۲۰۱۰)، واگن و همکاران (۲۰۰۸)، فلکسن و همکاران (۲۰۱۶) و استنسن و ورنون (۲۰۱۶) مبنی بر رابطه صفات سه گانه تاریک شخصیت با گرایش به سوء مصرف مواد همسویی دارد. در تبیین یافته های به دست آمده از این پژوهش باید مطرح کرد که به نظر می رسد صفات ماکیاولیسم، جامعه ستیزی و خودشیفتگی به عنوان صفات سه گانه تاریک شخصیت در ویژگی هایی مانند سبک اجتماعی بدخواهانه، نقض قوانین، ناسازگاری و احتمال ارتکاب رفتارهای ضد اجتماعی مشترک هستند و چنین ویژگی هایی با تأثیر گذاری روی ارتباطات بین فردی و ایجاد گرایش به روابط مخاطره آمیز باعث آسیب پذیری به آسیب های اجتماعی

به‌ویژه اعتیاد می‌شوند. همان‌طور ضرایب استاندارد مسیر بین صفات سه‌گانه تاریک شخصیت و آسیب‌پذیری به اعتیاد نشان داد بالاترین ضریب مربوط به مسیر جامعه‌سستیزی بر روی آسیب‌پذیری به اعتیاد است که نشانگر این مسأله است که گرایش‌های جامعه‌سستیزانه می‌توانند به رفتارهای هنجار شکنانه و مرضی مختلفی به‌ویژه افزایش احتمال ابتلا به اعتیاد منجر شوند. صفت جامعه‌سستیزی به عنوان نحس‌ترین صفت در مجموعه صفات سه‌گانه تاریک شخصیت باعث گرایش به انحراف و تخطی از هنجارهای اجتماعی می‌شود و مصرف مواد و گرایش به اعتیاد از قابل‌توجه‌ترین نمونه‌های انحراف اجتماعی هستند. دومین مسیر معنادار صفات تاریک با آسیب‌پذیری به اعتیاد مربوط به مسیر ماکیاولیسم بر روی آسیب‌پذیری به اعتیاد بود. این یافته نشان‌دهنده این است که ماکیاولیسم با ایجاد یک نگرش اجتماعی مبتنی بر نفع شخصی و خودمحوری فرد را در برابر گرایش به روش‌های نامناسب برای دستیابی به اهداف آسیب‌پذیر می‌نماید و اعتیاد به عنوان نمونه‌ای از سبک مقابله ناکارآمد تحت تأثیر گرایش‌های ماکیاولیستی قرا می‌گیرد. در نهایت مسیر صفت خودشیفتگی بر روی آسیب‌پذیری به اعتیاد به عنوان سومین مسیر نشان داد که خودشیفتگی به عنوان یکی از صفات سه‌گانه تاریک شخصیت با اغراق در اهمیت فردی و میل به خودنمائی باعث آسیب‌پذیری به اعتیاد می‌شود، چراکه گرایش به اعتیاد و مصرف مواد می‌تواند گاهی فرد را به آن حالت روان‌شناختی خاص و منحصر به فرد مورد انتظار برساند.

در یک جمع‌بندی کلی به نظر می‌رسد که افراد دارای نمره بالا در صفات سه‌گانه تاریک شخصیت دارای باورها، نگرش‌ها و تمایلات خاصی هستند که منجر به گستاخی و تهور در آن‌ها می‌شود و در نهایت از طریق کاهش خویشتن‌داری و خودکنترلی آن‌ها را در برابر تجربه مصرف مواد و آمادگی برای اعتیاد آسیب‌پذیر می‌سازد.

این پژوهش اگرچه در زمینه مطالعه آسیب‌پذیری نسبت به یک اختلال روان‌شناختی و یک آسیب اجتماعی عمده به نام اعتیاد انجام شده است ولی نمونه مورد بررسی افراد عادی بودند، لذا باید در خصوص تعمیم نتایج آن به افراد دارای تشخیص وابستگی به مواد با احتیاط عمل کرد. نتایج این پژوهش می‌تواند در وهله اول در زمینه پیشگیری از اعتیاد

سودمند واقع شود، با شناخت زمینه‌های شخصیتی گرایش به اعتیاد و دستیابی به نیمرخ‌های شخصیتی آسیب‌پذیر به اعتیاد می‌توان اقدامات پیشگیرانه مناسبی را انجام داد. شاید در سطح کلان آموزش روش‌های صحیح و سالم فرزند پروری به والدین کمک شایانی به جلوگیری از تحول ویژگی‌های شخصیتی به اصطلاح تاریک نماید. در وهله دوم به نظر می‌رسد خصوصیات شخصیتی علاوه بر این که از عوامل مهم در آسیب‌پذیری به اعتیاد و گرایش به مصرف مواد هستند، همچنین به عنوان یک عامل مهم در تداوم اعتیاد و همچنین عود مجدد پس از ترک‌های نسبتاً طولانی هستند، بنابراین آماج قرار دادن ویژگی‌های شخصیتی مرضی می‌تواند به درمان پایدار و مؤثر اعتیاد کمک زیادی کند.

منابع

- آلوی، لارن، ریسکایند، جان (۲۰۰۶). آسیب‌پذیری شناختی به اختلال‌های هیجانی. ترجمه رحیم یوسفی و عذرا محمدپناه اردکان (۱۳۹۶). تهران، انتشارات ارجمند، چاپ اول.
- دشتی، نقی، ابوالقاسمی، عباس (۱۳۹۷). نقش خودارائگی، خودتنظیمی و رگه‌های تاریک شخصیت، در پیش‌بینی وابستگی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اردبیل به شبکه‌های اجتماعی مجازی. *دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*، ۱۹(۲)، ۲۱-۱۱.
- میرزازاده، افسانه، یوسفی، رحیم، و احمدی، عزت‌اله (۱۳۹۸). اعتباریابی مقاطع صفات پنج‌گانه تاریک شخصیت. *مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*، تحت چاپ.
- هومن، حیدر علی (۱۳۹۱). *مدل‌یابی معادلات ساختاری با کاربرد نرم‌افزار لیزرل*. تهران، انتشارات سمت، چاپ پنجم.
- یوسفی، رحیم، و پیری، فائزه (۱۳۹۵). ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فارسی پرسش‌نامه دوجین کثیف. *مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*، ۲۲(۱)، ۶۷-۷۶.
- یوسفی، رحیم، ایمان‌زاد، آيسان (۱۳۹۷). اعتباریابی مدل صفات چهارگانه تاریک شخصیت. *مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*، ۲۴(۲)، ۲۰۱-۱۹۰.

References

- Anderson, R. E., Barnes, G. E., & Murray, R. P. (2011). Psychometric properties and long-term predictive validity of the addiction-prone personality (APP) scale. *Personality and Individual Differences*, 50(5), 651-656.

- Andressen, C. S., Griffiths, M. D., Gjertsen, S. R., Krossbakken, E., Kvam, S., Pallesen, S. (2013). The relationships between behavioral addictions and the five-factor model of personality. *Journal of Behavioral Addictions*, 2(2), 90 – 99.
- Conway, K. P., Levy, J., Vanyukov, M., Chandler, R., Rutter, J., Swan, G. E., Neale, M. (2010). Measuring addiction propensity and severity: The need for a new instrument. *Drug and Alcohol Dependence*, 111, 4–12.
- DeliK, M., Kajdiz, K., Pregelj, P. (2017). Association of the Five-Factor Model Personality Traits and Opioid Addiction Treatment Outcome. *Psychiatria Danubina*, 29(3), 289-291.
- Flexon, J. L., & Meldrum, R. C., Young, J. T. N., & Lehmann, P. S. (2016). Low self-control and the Dark Triad: Disentangling the predictive power of personality traits on young adult substance use, offending and victimization. *Journal of Criminal Justice*, 46, 159–169.
- Franke, P., Neef, D., Weiffenbach, O., Gansicke, M., Hautzinger, M., & Maier, W. (2003). Psychiatric comorbidity in risk groups of opioid addiction: A comparison between opioid dependent and non-opioid dependent prisoners. *Journal of Fortschritte der Neurologie-Psychiatrie*, 71(1), 37-44.
- Gott, A. J., & Hetzel-Riggin, M. D. (2018). What Did You Expect? Substance Use Expectancies Mediate the Relationships Between Dark Triad Traits, Substance Use, and Substance Preference. *Psychological Reports*, 121(5), 831–852.
- Hicks, B. M., Durbin, C. E., Blonigen, D. M., Iacono, W. G., & McGue, M. (2012). Relationship between personality change and the onset and course of alcohol dependence in young adulthood. *Addiction*, 107(3), 540–548.
- Hokm Abadi, M. E., Bakhti, M., Nazemi, M., Sedighi, S., Mirzadeh Toroghi, E. (2018). The relationship between personality traits and drug type among Substance Abuse. *Journal of Research & Health*, 8(6), 531- 540.
- Hooley, J. M., Butcher, J. N., Nock, M. K., Mineka, S. (2017). *Abnormal Psychology*. England. Pearson Education.
- Hostovesky, M., Prokop, P. (2018). The relationship between internet addiction and personality traits in Slovak secondary schools students. *JAMSI*, 14(1), 83-101.
- Jonason, P. K., & Tost, J. (2010). I just cannot control myself: The Dark Triad and self-control. *Personality and Individual Differences*, 49, 611–615.
- Jonason, P. K., & Webster, G. D. (2010). The dirty dozen: a concise measure of the dark triad. *Psychological Assessment*, 22(2), 420-426.
- Lee, S.-L. (2019). Predicting SNS addiction with the Big Five and the Dark Triad. *Cyber Psychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 13(1), 25-37.
- Nestler, E. J. (2013). Cellular basis of memory for addiction. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 15(4), 431-443.

- Nozomi, F.C. (2017). *The Development of Addiction-Prone Personality Traits and Substance Use Behaviors in Biological and Adoptive Families*. A Dissertation in Doctor of Philosophy. School of Child and Youth Care, University of Victoria.
- Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 556-563.
- Sagheddu, C., Melis, M. (2015). Individual Differences and Vulnerability to Drug Addiction: A Focus on the Endocannabinoid System. *CNS & Neurological Disorders - Drug Targets*, 14(4), 1-16.
- Sindermann, C., Sariyska, R., Lachmann, B., Brand, M., Montag, C. (2018). Associations between the dark triad of personality and unspecified/specific forms of Internet-use disorder. *Journal of Behavioral Addictions*, 7(4), 985-992.
- Sinha R. (2008). Chronic stress, drug use, and vulnerability to addiction. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1141, 105-130.
- Stenason, L., & Vernon, P. A. (2016). The Dark Triad, reinforcement sensitivity and substance use. *Personality and Individual Differences*, 94, 59-63.
- Vaughn, M. G., Howard, M. O., & DeLisi, M. (2008). Psychopathic personality traits and delinquent careers: An empirical examination. *International Journal of Law and Psychiatry*, 31, 407-416.
- Zamanian, B., Goodarzi, A., & Ekhtiari, H. (2010). Genetics' Influence on Drug Abuse & Addiction; Interactions of Endo-phenotypes & Genotypes. *Basic and Clinical Neuroscience*, 1(3), 5-16.
- Zeigler-Hill, V., Marcus, D.K. (2016). *The dark side of personality: Science and practice in social, personality, and clinical psychology*. Washington D. C.: American Psychological Association.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی